

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vankeuslain, tutkintavankeuslain ja puolustustilalain 9 §:n muuttamisesta

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vankeuslain, tutkintavankeuslain ja puolustustilalain 9 §:n muuttamisesta (HE 53/2025 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Anna-Liisa Sandvik, oikeusministeriö
- esittelijäneuvos Anu Rita, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- professori Tuomas Ojanen
- professori Matti Tolvanen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- apulaisprofessori Anu Mutanen

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi vankeuslakia, tutkintavankeuslakia ja puolustustilalakia.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan keväällä 2026.

Esitykseen sisältyy lakiehdotusten suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä koskeva jakso. Esityksen mukaan lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

Valiokunnan lausunto PeVL 29/2025 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Arvioinnin lähtökohtia

(1) Esityksessä ehdotetaan avolaitokseen sijoittamista koskevien säännösten muuttamista hallitusohjelmaan kirjattuun tavoitteeseen perustuen. Sääntelyä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että sijoituspäätöstä tehtäessä kiinnitetään nykyistä enemmän huomiota vangin rikollisuuden laatuun ja vangin vaarallisuuteen. Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutoksia varmuusosastoa koskeviin säännöksiin. Merkittävin muutosehdotus koskee varmuusosastolle sijoittamisen edellytyksiä ja mahdollisuutta sijoittaa tutkintavanki varmuusosastolle.

(2) Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan perustuslain 7 §:n 3 momentin viimeisen virkkeen mukaan lailla. Perusoikeusuudistuksen esitöissä tätä säännöstä luonnehdittiin perustuslailiseksi toimeksiannoksi, jonka johdosta lailla tulee turvata vapautensa menettäneille kuuluvat oikeudet muun muassa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten viitoittamalla tavalla (HE 309/1993 vp, s. 49/I). Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 ja 6 artiklassa, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 9, 10 ja 14 artiklassa ja lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 37 artiklassa luetellaan eräitä vapautensa menettäneen oikeuksia, minkä lisäksi muutkin ihmisoikeudet (esimerkiksi henkilökohtainen koskemattomuus sekä kirje- ja puhelinsalaisuus) kuuluvat myös vapautensa menettäneille siltä osin kuin niitä ei ole rajoitettu ihmisoikeussopimusten ja perusoikeussäännösten kannalta hyväksyttävällä tavalla (HE 309/1993 vp, s. 49/II).

(3) Perusoikeusuudistuksen yhteydessä sanouduttiin selkeästi irti sellaisesta käsityksestä, että tietyn ihmisryhmän perusoikeuksia voitaisiin rajoittaa suoraan erityisen vallanalaisuussuhteen tai laitostavan perusteella. Siten esimerkiksi vankien perusoikeuksien rajoittamisen katsottiin asianomaisessa hallituksen esityksessä edellyttävän lakia, jonka säätämisjärjestys riippuu rajoituksen sisällöstä ja asteesta (HE 309/1993 vp, s. 25/I ja 49/II, PeVL 12/1998 vp, s. 2/I, PeVL 34/2001 vp, s. 2/I). Vapaudenmenetys ei siten sellaisenaan muodosta perustetta rajoittaa henkilön muita perusoikeuksia. Jos tarve henkilön muiden perusoikeuksien rajoittamiseen tämän vapaudenmenetyksen aikana on olemassa, rajoituksista on säädettävä lailla ja ne tulee voida oikeuttaa erikseen kussakin tapauksessa ja kunkin perusoikeuden osalta (HE 309/1993 vp, s. 25/I).

(4) Vankeuslaki ja tutkintavankeuslaki on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 20/2005 vp). Vankeuslain ja tutkintavankeuslain perusoikeusrajoituksia merkitsevät säännökset ovat sittemmin useasti olleet perustuslakivaliokunnan arvioitavana (ks. esim. PeVL 40/2020 vp ja PeVL 36/2020 vp).

(5) Perustuslakivaliokunnan mielestä esityksen säätämisjärjestysjaksossa ja muuallakin esityksessä on tehty asianmukaisesti selkoa esityksen perusoikeus- ja ihmisoikeuskytkennöistä. Esitys edustaa valiokunnan mielestä hyvää lainvalmistelua.

Lapsen tapaamisessa käydyin keskustelun kuuntelu ja tallentaminen

(6) Esityksessä ehdotetaan, että varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa teknisesti vankeuslain 13 luvun 5 §:ssä tarkoitetussa lapsen tapaamisessa. Myös tut-

Valiokunnan lausunto PeVL 29/2025 vp

kintavankeuslakiin ehdotetaan säädettäväksi vastaava mahdollisuus. Lapsen tapaaminen on erityinen valvottu tapaamismuoto, jota valvotaan joko henkilökunnan läsnä olleen taikka kuvaa katsellen ja tallentaen (vankeuslain 13 luvun 2 §:n 2 momentti). Esityksen perustelujen (s. 23) mukaan jo nykyisellään keskustelu voidaan kuulla silloin, kun henkilökunta on läsnä.

(7) Kuten hallituksen esityksen perusteluissakin (s. 59) on tuotu esiin, on lapsen etua arvioitava ensisijaisena harkintaperusteena kaikissa lasta koskevissa viranomaisen päätöksissä eikä sitä saa tarkastella samalla tasolla kuin muita asiassa huomioitavia seikkoja. Kuten esityksessä (s. 15) on myös tuotu esiin, edellyttää lapsen edun ensisijaista huomioimista myös lapsen oikeuksien yleis-sopimuksen 3 artiklan 1 kohta.

(8) Esityksen perustelujen (s. 59) mukaan lähtökohtaisesti lapsen etu on voida pitää yhteyttä vanhempaansa myös silloin, jos vanhempi suorittaa vankeusrangaistusta. Jo pelkkä vankilaan saapuminen voi olla pienelle, mutta myös kouluikäiselle, alle 15-vuotiaalle lapselle turvattomuuden tunnetta lisäävä kokemus. Saattajan, usein toisen vanhemman, läsnäolo voi esityksen perustelujen mukaan varmistaa tapaamisen onnistumista tällaisessa tilanteessa huomattavasti. Perustuslakivaliokunta korostaa, että siltä osin kuin ehdotettu sääntely on merkityksellistä lasten kannalta, sitä on tulkittava ja sovellettava ottaen ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että lapsen etu voi puoltaa keskustelun kuuntelemista ja tallentamista.

Varmuusosastolle sijoittaminen

(9) Esityksen 1. lakiehdotuksen 6 §:n mukaan vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos se on välttämätöntä sen estämiseksi, että hän jatkaa rikollista toimintaa vankilassa, yrittää karata tai hänet yritetään vapauttaa taikka hän muulla tavoin vakavasti vaarantaa vankilan järjestystä ja turvallisuutta taikka toisen vangin tai muun henkilön turvallisuutta vankilassa. Rikollisen toiminnan jatkamista koskevasta edellytyksestä ehdotetaan säädettäväksi jossakin määrin nykysääntelyä yleisemmin.

(10) Varmuusosastosijoitus merkitsee osaston olosuhteiden vuoksi hallituksen esityksessä kuvatulla tavalla voimakasta puuttumista vangin yksityiselämän suojaan. Perustuslakivaliokunnan mielestä perusoikeusrajoituksiin kohdistuvan sääntelyn täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen kannalta olisi perustellumpaa säätää rikollisen toiminnan jatkamista koskevasta edellytyksestä nyt ehdotettua tarkemmin. Sama huomio koskee 2. lakiehdotuksen 3 luvun 2 c §:ää.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Perustuslakivaliokunta esittää,

että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyksityksessä.

Valiokunnan lausunto PeVL 29/2025 vp

Helsingissä 19.9.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Heikki Vestman kok
varapuheenjohtaja Wille Rydman ps
jäsen Fatim Diarra vihr
jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Teemu Keskisarja ps
jäsen Johannes Koskinen sd
jäsen Karoliina Partanen kok
jäsen Onni Rostila ps
jäsen Ville Skinnari sd
jäsen Johannes Yrttiaho vas
varajäsen Markku Eestilä kok
varajäsen Arja Juvonen ps
varajäsen Henrik Vuornos kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Johannes Heikkonen